

Антоніна В. Волошенко
**ШЛЯХИ ДО СВОЄЧАСНОГО ВИЯВЛЕННЯ
І НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ**

У статті розглянуто сучасні підходи до досліджень корупційних ризиків. Ключовим елементом попередження й нейтралізації корупційних ризиків є їх своєчасне виявлення та оцінювання реальних загроз. Подальших наукових досліджень потребує розробка регуляторно-управлінських засад здійснення ефективної антикорупційної політики.

Ключові слова: корупційний ризик; оцінка ризику; антикорупційний ризик-менеджмент.
Форм. 1. Літ. 23.

Антонина В. Волошенко
**ПУТИ СВОЕВРЕМЕННОГО ВЫЯВЛЕНИЯ И
НЕЙТРАЛИЗАЦИИ КОРРУПЦИОННЫХ РИСКОВ**

В статье рассмотрены современные подходы к исследованиям коррупционных рисков. Ключевым элементом предупреждения и нейтрализации коррупционных рисков является их своевременное выявление и оценка реальных угроз. Дальнейших научных исследований требует разработка регуляторно-управленческих основ реализации эффективной антикоррупционной политики.

Ключевые слова: коррупционный риск; оценка риска; антикоррупционный риск-менеджмент.

Antonina V. Voloshenko¹
**THE WAYS OF CORRUPTION RISKS
DETECTION AND PREVENTION**

The article considers different approaches to the research of corruption risks. The key element in prevention and neutralization of corruption risks is their timely identification and evaluation of their real threats. The development of regulation and management measures of effective anti-corruption policy requires further scientific investigation.

Keywords: corruption risk; risk evaluation; anticorruption risk management.

Постановка проблеми. Ризики характеризують ймовірність настання в часі подій, що призводять до зміни рівноважної стабільності соціально-економічних систем. При протидії корупції базисом є виявлення і мінімізація корупційних ризиків, умов та причин, що сприяють їх виникненню та поширенню. Оцінка передумов та своєчасне виявлення корупційних ризиків, встановлення мотивів і рівня їх розповсюдження в різних сферах суспільних відносин стає можливим за таких умов: а) при виявленні прогалин у законодавчому та нормативно-правовому регулюванні протидії корупції; б) оперативному усуненні недоліків в організаційно-управлінському забезпеченні ефективної протидії корупційним ризикам; в) інтегрованому виробленні заходів, адекватних існуючим загрозам корупційних діянь на національному та міждержавному рівнях.

Однак практична реалізація зазначеної проблеми потребує серйозних теоретичних досліджень та відповідних наукових рекомендацій, які за умови належного застосування здатні якщо не ліквідувати, то відчутно послабити найбільш ймовірні ризики корупційних шоків.

---

¹ National Academy of Management, Kyiv, Ukraine.

Проблема подолання корупції в Україні нібито усвідомлена державою і визнана владними структурами. Водночас, досвід останніх років щодо організації-управлінського запровадження методів протидії корупційним ризикам в Україні засвідчив відсутність бажаних результатів. Державна антикорупційна «мантра» фактично ігнорується так званою «владною елітою» і як наслідок – усе більшою мірою і ключовими суб'єктами фінансово-господарських відносин також.

Необхідно визнати, що неоднозначність прогнозів щодо змін у макроекономічній системі, нестача конструктивної або ж надмірність неважливої, порожньої інформації на момент оцінювання реальних ситуацій, недостатня професійність топ-менеджерів, наділених правами приймати стратегічно важливі рішення, а також надмірно суб'єктивізовані пріоритети економічної політики породжують системні (в т.ч. корупційні) ризики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій; невирішені раніше частини загальної проблеми. Загальноприйнятого трактування поняття «корупційний ризик» досі не вироблено. І передусім через відсутність наукових досліджень і публікацій на дану тему. Існування корупційного ризику як макроекономічного явища безпосередньо пов'язане із стратегічною невизначеністю економічної політики, неприйнятно пасивною реакцією на прояви економічної корупції з боку держави.

У класичному розумінні корупційні ризики – неоднорідні за змістом та формами прояву. Тому за відсутності поглиблених й системних наукових досліджень даної проблематики державні регулятори діють хаотично, приймаючи антикорупційні рішення в «ручному режимі». Таким чином, оптимізація практики своєчасного виявлення корупційних ризиків є украй важливою проблемою. Це актуалізує необхідність й посилює важливість наукових досліджень корупційних ризиків, оскільки це реальна передумова системної розробки регуляторно-управлінських антикорупційних впливів.

Суттєвим є те, що проблема корупції багатоаспектна, тому дослідженням даного явища мали б бути присвячені праці економістів, юристів, соціологів, фахівців з державного управління.

Необхідно відмітити, що проблемі корупції приділяється значна увага теоретиками й аналітиками далекого зарубіжжя. Серед них – Т. Авен [16], С. Алатас [15], Ж. Картьє-Брессон [17], Ф. Найт [10], А. Холтон [20] та інші. Наукові досягнення видатних зарубіжних науковців є суттєвим підґрунтям для пошуку механізмів протидії фінансово-економічній корупції у глобальному вимірі.

У науковій і публіцистичній літературі далекого зарубіжжя на великому історичному матеріалі показано, що розвиток людського суспільства, зростання масштабів економічної діяльності веде до постійних кількісних та якісних змін зв'язків і відносин, у силу чого кількість економічних ризиків перманентно зростає. Отже, ризик – це ймовірність виникнення несприятливих ситуацій у процесі функціонування будь-якої динамічної системи. Водночас, корупційний ризик є найбільш деструктивним (кримінальним за своєю суттю) проявом фінансово-економічних відносин.

Дана ситуація ускладнюється відсутністю фундаментальних наукових досліджень, які б пропонували й обґрунтовували теоретичні засади й необхід-

ні методики щодо попередження та комплексної протидії корупційним ризикам. Системні наукові дослідження різноманітного спектру корупційних ризиків поза всяким сумнівом набувають усе більшого значення і є актуальними для всієї країни.

Мета дослідження: розглянути корупційний ризик як деструктивний атрибут фінансово-економічних відносин, запропонувати теоретико-методологічні підходи до дослідження та своєчасного виявлення корупційних ризиків, які є найбільш розумим різновидом девіантних суспільних явищ.

Основні результати дослідження. Історія людства доводить, що будь-яке суспільство завжди знаходиться під впливом різноманітних ризиків і загроз, які відрізняються сферою виникнення, характером дії і масштабами наслідків. Можна сказати, що корупційний ризик в економічному розумінні – це імовірне відхилення фінансових параметрів й економічного процесу від загальнодержавних інтересів.

Даний висновок досить показово підтверджується, наприклад, у податковій системі країни. Можливість виявлення корупційних ризиків різного типу та диференційованих за структурними рівнями податкової системи (територіальні управління, функціональні підрозділи за напрямками діяльності, окремі органи або їх структурні підрозділи) значною мірою залежить від об'єктивної, системної й поглибленої оцінки ситуації у даній важливій сфері національної економіки.

Для унормованого, благополучного суспільства найбільш загрозливими є ризики, пов'язані з суспільно важливими пріоритетами. А в нестабільному, кризовому суспільстві корупційні прояви є навіть закономірними. Системна фінансово-економічна криза є найбільш благодатним підґрунтям для виникнення корупційних ризиків.

Попри те, що 26.04.2015 вступив у дію Закон України «Про запобігання корупції» [1], а також створено Національне агентство з питань запобігання корупції, реального впливу на розмаїте поле корупційних діянь поки що не відчувається. Наголосимо, що для конкретних суб'єктів господарювання макроекономічна й фінансова невизначеність і конфлікт інтересів трансформується в ризик, який має відповідну об'єктно-суб'єктну природу. У сучасних умовах вірогідність виникнення корупційних ризиків підсилюється такими факторами, як надмірна тінізація економіки, аморфність державної регулятивно-управлінської системи, тотальна масштабність та лояльне відношення суспільства (психологічне сприйняття, корпоративність, «кругова порука» та інші суб'єктивні обставини).

Певну специфіку оцінка корупційних ризиків отримує в країнах, де є спеціалізований антикорупційний орган, який виконує не лише суто контрольні завдання, але й проводить систематичну діяльність в сфері запобігання та протидії корупції на основі специфічних повноважень в системі державних органів. Прикладом у даному випадку може бути Латвія, де існує Бюро запобігання та протидії корупції. Одним із його завдань є координація розробки та реалізації планів протидії корупції на рівні окремих державних органів. Загалом, відповідно до Стратегії протидії корупції такі плани мають бути розроблені в 217 державних установах. Методологія підготовки таких планів спирається на

ідентифікацію типових корупційних ризиків в публічній сфері. Загалом, антикорупційний план має чотири фази:

- ідентифікація корупційних ризиків;
- їх оцінка (визначення потенційних та реальних наслідків для певних сфер управлінської діяльності);
- визначення та відбір можливих заходів протидії та запобігання;
- планування та контроль реалізації відповідних конкретних антикорупційних програм та планів [12].

Перевагою такого підходу є можливість уніфікації методик на різних рівнях публічної сфери, можливість їх органічного включення в антикорупційну діяльність.

Дещо інший підхід було реалізовано в Литві, яка має досить активну та ефективну антикорупційну політику. Рамковий закон цієї країни «Про попередження корупції» передбачає обов'язковість проведення оцінки корупційних ризиків. На основі цих положень Урядом було затверджено порядок проведення такої оцінки, яку проводить спеціальний антикорупційний орган (Служба спеціальних розслідувань), попередньо визначивши підстави та критерії для її проведення. Такими критеріями визначено:

- наявність прикладів негативного впливу певних процедур чи певних нормативних положень на поведінку державних службовців;
- виявлення корупційних злочинів в аналогічних державних органах чи в аналогічних процедурах;
- необхідність вдосконалення загальної системи внутрішнього контролю в установах;
- наявність дискримінаційних рішень цього органу в інтересах певних категорій суб'єктів;
- недостатня підконтрольність установи при використанні коштів державного бюджету;
- інформація, отримана від громадськості та власних розслідувань тощо [12].

Таким чином, корупційні ризики системно оцінюються спеціалізованим антикорупційним органом, який забезпечує незалежність та неупередженість оцінки. Основним результатом при цьому стають конкретні рекомендації щодо усунення виявлених проблем. Дані рекомендації передбачають: створення спеціальних планів реформування процедур, вдосконалення систем внутрішнього контролю та звітності, поліпшення якості регламентуючих документів, підвищення прозорості прийняття рішень тощо.

В основі корупційних ризиків лежать поняття «небезпека» і «суспільні втрати». За своїм генезисом, ступенем ймовірності корупція як усвідомлена загроза має управлінсько-регулятивне походження. Підґрунтям даного явища значною мірою є тінізація й відсутність відповідальності.

Корупційні ризики несуть у собі реальну можливість набуття додаткових матеріальних благ, які можуть бути привласнені через різні механізми тіньового перерозподілу. Ймовірність настання й рівень корупційних ризиків є залежними від системних ефектів, які не піддаються контролю з боку осіб, що приймають рішення або (в більшості випадків) є продуктом усвідомлених

діянь. Через це кількість й розмаїття корупційних діянь на вітчизняних теренах мають стійку тенденцію до позитивного зростання.

Корупційний ризик не існує безвідносно управлінських рішень, а також діяльності суб'єктів господарювання, підприємництва, бізнесу. Носії корупції, переслідуючи економічні інтереси у рамках певної фінансово-економічної системи, обов'язково наражаються на економічні ризики, а за певних умов (коли сфера їх діяльності достатнім чином не контролюється або якщо відповідальність за фінансові й матеріальні збитки можна перекласти на інших суб'єктів господарювання чи на суспільство загалом).

В.Г. Пилипчук справедливо вказує на чинники корупційних ризиків, які можуть бути достатньо обґрунтованими та логічними на концептуальному рівні, однак їх операціоналізація потребує чітких уявлень про специфічні риси предмету правового регулювання. «Саме операціоналізація (тобто встановлення емпіричних проявів корупційних чинників) є найбільш складним елементом оціночних процедур, яка в більшості випадків не може бути уніфікована» [12].

Досі не враховується те, що у революційних подіях в Україні кінця 2013 р. – початку 2014 р., під час анексії Криму та розв'язання гібридної війни проти України значну роль мала саме корупційна складова. Відмітимо, що серед найбільш відчутних викликів, які стоять перед Україною сьогодні, головною проблемою визначено саме корупцію (56% респондентів), одночасно пункт «зупинити конфлікт на Сході» набрав лише 14% [3].

Тому відчутна протидія корупційних явищам та процесам у нинішніх реаліях можлива при опорі не лише на національні організаційно-управлінські засади, а і (все більшою мірою) з урахуванням глобалізаційних чинників та механізмів. Поступово в міру інтернаціоналізації господарських процесів невід'ємною складовою бізнес-практики стало дослідження країнових ризиків [8]. Невипадково, до переліку 10 найбільш загрозливих глобальних викликів, з якими зіткнувся сучасний світ, міжнародні експерти включили і корупцію [3].

На наше переконання, на часі в Україні більш уважно вивчити міжнародний досвід визначення корупційних ризиків. Практики розробки та впровадження методик оцінювання корупційних ризиків у зарубіжних країнах можуть бути використані для розробки та вдосконалення відповідних методик у сфері боротьби з корупцією в Україні.

Так, у 2004 р. в рамках європейського проекту щодо методики оцінювання ризиків криміногенності (MARC) була запропонована Загальна методологія оцінювання ризиків криміногенності в законодавстві, поява якої суттєво змінила відношення до проблеми оцінки корупціогенності законодавства, перемістивши її зі сфери наукових досліджень в площину практичної діяльності. Це співпало з появою в міжнародно-правових документах, що встановлюють загальні принципи та механізми протидії корупції, чітких положень про необхідність створення національних превентивних механізмів, які унеможливають або суттєво зменшують ризики формування корупційних практик (ст. 5 Конвенції ООН «Проти корупції») [12].

Попри те, що методики антикорупційної експертизи на основі методології MARC, як правило, використовуються в якості рамкової моделі оцінки, в основі даної методології є ряд принципово важливих моментів: по-перше,

виділяються три стандартні фази оцінювання (відбір законодавчих актів, проведення їх аналізу, формулювання пропозицій з усунення виявлених ризиків); по-друге, оцінювання проводиться на рівні концепції нормативно-правового акту (загальне оцінювання) та його змісту (змістовне оцінювання); по-третє, використовується система спеціальних індикаторів (показників) корупційних ризиків; по-четверте, корупційні ризики отримують кількісну оцінку через спеціальні індекси.

У 2015 р. в Давосі (Швейцарія) [3] тему консолідації інтернаціональних зусиль в системній протидії корупційним ризикам організатори Всесвітнього економічного форуму визначили як одне з найбільш важливих загальносвітових завдань. Передбачається знайти відповідь на питання про те, які системні ризики приховують і несуть в собі сучасні макроекономічні тенденції. Адже світова практика доводить, що одним з основним напрямів у сфері запобігання корупції є своєчасне виявлення корупційних ризиків.

Корупційні ризики, як правило, пов'язані з регуляторно-управлінською та фінансово-господарською діяльністю. Антикорупційним діям в Україні сприяє деформація моральних устоїв суб'єктів державного управління та сформованих стереотипів поведінки серед господарюючих суб'єктів. Попри це науково обґрунтованої класифікації корупційних ризиків, яка б дозволила чітко диференціювати й визначити місце кожного з них у загальній системі, досі немає. Корупційні ризики необхідно класифікувати за критеріями та різновидами. Кожній ризиковій групі має відповідати своя система практично-орієнтованих прийомів управління з метою дієвої протидії.

Корупційні ризики у фінансовій сфері або фінансові ризики, обумовлені ймовірністю втрат фінансових ресурсів, тобто коштів. Ці ризики підрозділяються на два види: *ризики, пов'язані з купівельною спроможністю грошей*. На наш погляд, одним з чинників корупційних діянь в Україні став допуск іноземної валюти (конкретно – долара США) у внутрішній оборот. Надмірна доларизація зумовила знецінення й непомірну девальвацію гривні як національної грошової одиниці, що й обумовило системну фінансово-економічну кризу в країні.

До цього ж ряду відносяться інфляційні, валютні ризики та ризики фінансової ліквідності. *Валютні ризики* являють собою небезпеку валютних втрат, пов'язаних зі зміною курсу однієї іноземної валюти стосовно іншої при проведенні зовнішньоекономічних, кредитних та інших валютних операцій. *Ризики ліквідності* – це ризики, пов'язані з можливістю втрат при реалізації цінних паперів або інших товарів через зміну платоспроможного купівельного попиту [6; 7; 14].

Оцінка корупційних ризиків є однією з пріоритетних задач порядку денного міжнародних організацій, таких як ООН, Всесвітній банк, ОЕСР, Група держав по боротьбі з корупцією та ін.

Документом ISO/IEC Guide 73 Risk Management «корупційний ризик» трактується як комбінація вірогідності події та її наслідків [21]. Міжнародною організацією з боротьби з корупцією і дослідження рівня корупції у всьому світі – *Transparency International* – корупційні ризики визначаються як ризики прояву корупційних явищ і/або виникнення корупційних ситуацій [22].

У керівних вказівках FATF «Оцінка ризиків відмивання грошей і фінансування тероризму» управління ризиками полягає у прийнятті відповідних заходів задля зниження оціненого ступеня ризику до низького або прийнятного рівня. При цьому сам ризик розглядається в якості похідної від трьох чинників: «загрози», «вразливості» і «наслідки». Оцінка ризиків є інструментом або процесом, заснованим на методології, узгодженої учасниками проведення оцінювання, в рамках якого робиться спроба виявити, проаналізувати і зрозуміти ризики і який служить першим кроком в процесі зниження таких ризиків [11].

Відповідно до стандартів ISO/IEC, оцінка корупційного ризику представляє собою системний аналіз і якісну/кількісну оцінку супутніх явищ і процесів [21].

За даними дослідження Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), оцінювання корупційних ризиків необхідне для забезпечення розуміння корупційної ситуації в країні, виявлення та визначення пріоритетних цілей і завдань антикорупційних програм, формулювання бажаних результатів антикорупційної діяльності [23].

У змістовному компоненті оцінки визначаються типові чинники, що впливають на можливість корупційних деформацій в діяльності посадових осіб та установ. Набір таких чинників є достатньо стандартним і значною мірою повторюється в інших варіантах методик, які розроблялись в різний час та в різних країнах. Серед них: нечіткість термінології та мовних конструкцій, конкуренція правових положень (правові колізії), надмірність та необґрунтованість повноважень посадових осіб, відсутність прозорості прийняття рішень та обмеження в доступі до інформації, недосконалість внутрішніх контрольних механізмів, неадекватність системи відповідальності за порушення правил та регламентів [9].

У 2003 р. в Нідерландах було запроваджено методологію «превентивної самооцінки корупційної вразливості в публічній сфері», на основі якої державні органи могли проводити оцінку корупційних ризиків. Особливістю цієї методології було використання двох концептуально та процедурно узгоджених методів: аналізу законодавства та проведення опитувань посадовців. Така комбінація дозволила вийти за межі формальної оцінки ризиків як переважно гіпотетичних моделей поведінки (ідеальних типів) та визначити можливості реалізації таких моделей в контексті конкретних ситуацій [19].

Ця методологія була використана в кількох європейських країнах в якості зразка при створенні власних методик оцінки корупційних ризиків, особливо в тих випадках, коли існувала потреба врахувати реальну практику адміністративної діяльності, а не лише законодавчі засади та управлінські (адміністративні) регламенти. Наприклад, досить ефективною вона виявилась у Естонії, де в якості пілотного проекту було проведено її використання у правоохоронних органах [18].

На наш погляд, заслуговує на увагу запропонована російським вченим А.А. Хрампінін методологія визначення корупційних ризиків на підставі індикаторів, які сигналізують про ураження корупцією посадових осіб. Також автором запропоновано модель впливу факторів на корупційну стійкість:

$$X = C \times k_c + T \times k_t + P \times k_p + K \times k_k + Y \times k_y \dots \quad (1)$$

де X – корупційна стійкість (100%); перелік факторів: C – соціально-психологічні; T – технічні; P – регламентні; K – контрольно-репресивні; Y – унікальні; k – коефіцієнти (сума яких дорівнює 1) [13].

Водночас необхідно розуміти, що в сучасних умовах ефективність функціонування всієї економічної системи та дії її суб'єктів не можуть бути повністю визначені та розраховані. Організаційно-управлінська та господарська діяльність (особливо на макрорівні) завжди пов'язані з впливом різноманітних корупційних ризиків та можливими фінансово-економічними втратами, якщо не відбувається їх упереджене виявлення та гальмування. На відміну від інших ризиків, характерною ознакою саме корупційних є завжди негативні наслідки. Корупційний ризик за своєю суттю є завжди деструктивним і породжує відчутний негативний ефект.

Саме це зумовлює гостру потребу у своєчасному виявленні та розробці й застосуванні механізмів, які б гарантували найраціональніше попередження виникнення корупційного ризику та мінімізацію можливих втрат. У світовій бізнес-практиці таким механізмом є антикорупційний ризик-менеджмент. Останній вимагає нових підходів до вдосконалення теоретико-методологічних засад і розширення практики застосування антикорупційних планів в національному господарстві.

Відсутність реального антикорупційного плану й аморфність антикорупційної політики в Україні є загальнонаціональним негативом, що сприяє виникненню й трансформації корупційних ризиків практично в усіх сферах і галузях національної економіки та в системі державного управління. Все це знижує дієвість та ефективність превентивних механізмів протидії корупційним ризикам у перспективі.

Реагуючи на такі реалії, важливо невідкладно розробити загальнонаціональну методіку здійснення антикорупційної політики. Пропозиції окремих фахівців обмежитися розробкою «галузевої антикорупційної методіки» і таким чином «реагувати на трансформацію звичних корупційних практик» є важливими, але недостатніми для вирішення зазначеної проблеми на загальнонаціональному рівні – своєчасного й повномірного виявлення корупційних ризиків у масштабах національної економіки й в системі державного управління.

Можна погодитися з автором, що реальну боротьбу з корупцією важливо розпочати в законодавчому, нормативно-правовому вимірі. Водночас даний підхід В.Г. Пилипчук [12] чомусь називає «галузевою методикою», з чим погодитися важко. Законодавча сфера та її похідна – нормативно-правова сфера – напряму впливають на весь спектр суспільно-економічних відносин.

Основою запропонованої методіки, її концептуальною передумовою має бути (і тут ми погоджуємося з автором) ідентифікація таких типів корупційних ризиків»: по-перше, стандартних ризиків корупціогенності нормативно-правової бази, тобто специфічних ризиків, обумовлених недосконалістю правового регулювання; по-друге, ризиків організації поточної діяльності, що безпосередньо пов'язані з існуючим станом регулювання відповідної сфери чи

галузі; по-третє, корупційні ризики, що диференціюються за сферами адміністрування та діяльності державних органів (наприклад, формування кадрового корпусу, реалізація контрольних повноважень, застосування санкцій тощо) [12]. Дійсно, поєднання зазначених методів створює реальний шанс забезпечити можливість гнучкого й дієвого реагування на трансформації звичних антикорупційних практик на загальнодержавному рівні.

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, аналіз економічної ситуації в Україні свідчить про те, що комплекс серйозних проблем, які провокують засилля корупційних ризиків, практично зводиться до таких чинників:

1. **Нестабільність законодавства**, яка не дозволяє здійснювати дієвий контроль за економічною політикою на макрорівні та діяльністю суб'єктів господарювання.

2. **Недосконалість створених ринкових інститутів** (фінансово-банківської системи, фондового ринку, торговельної мережі тощо), які містять стимули для утвердження тінювих відносин та корупційних діянь.

3. **Неефективна система державного управління та регулювання бюджетного процесу**, постійне порушення урядом своїх зобов'язань, насамперед щодо бюджетних витрат.

4. **Надмірна фіскалізація економічних відносин.** Роками податкова система перетворюється чи не на найтяжчий тягар для українського товаровиробника. Її деструктивний вплив посилюється збільшенням тиску на легально діючі підприємства за практичної відсутності дієвих заходів щодо залучення до сфери легального обороту продукції і коштів «тіньової» економіки. Проте головна причина надмірного податкового тягаря – глибоке падіння виробництва та криза забезпеченості оборотними коштами, що призвело до зростання частки податкових відрахувань в активах підприємств.

5. **Неефективність системи управління власністю.** Керівники галузей, монополістичних об'єднань нерідко очолюють корупційні схеми. Водночас очільники акціонерних товариств фактично не підконтрольні акціонерам – державі або приватним особам.

6. **Науково-технічний прогрес, зокрема сучасні Інтернет-технології** посилюють засоби й можливості для корупційних маніпуляцій: через екстенсивну появу нових фінансових інструментів, безпрецедентну швидкість здійснюваних фінансових операцій в глобальному вимірі тощо.

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // zakon.rada.gov.ua.
2. Корупційні ризики в діяльності державних службовців: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 12.04.2011 // zakon.rada.gov.ua.
3. Давос-2015. День перший: онлайн-трансляція. На порядку денному – енергетична безпека, ціни на нафту, високі технології, китайські інвестиції, міжконфесійні конфлікти і майбутнє України // forbes.ua.
4. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси держави, реальні загрози, стратегія забезпечення. – К.: КНТЕУ, 2001. – 309 с.
5. Єфименко А. Правочини із заінтересованістю // Дзеркало тижня. – 2014. – №35. – С. 9.
6. Коваленко В. Фінансові ризики та шляхи їх мінімізації. – К.: Знання, 2011. – 319 с.
7. Ковальчук Т.Т., Ковальчук Н.П. Макроекономічні ризики. – К.: Знання, 2012. – 301 с.
8. Колесникова Т.А. Проблема управління ризиками в современном обществе // Технологии техносферной безопасности: Интернет-журнал. – 2010. – Вып. 5 // ipb.mos.ru/.

9. *Москвичев А.И.* Борьба с коррупцией в странах с переходной экономикой // Борьба с преступностью за рубежом.— 2007.— №3.— С. 20.
10. *Найт Ф.* Понятие риска и неопределенности // Теория и история экономических и социальных институтов и систем: THESIS.— 1994.— Т. 1, Вып. 5.— С. 12–28.
11. Оценка рисков отмывания денег и финансирования терроризма на национальном уровне: Руководящие указания ФАТФ, Февраль 2013 // eurasiangroup.org.
12. *Пилипчук В.Г.* Міжнародний досвід визначення корупційних ризиків та можливості його використання в Україні: Аналітична записка // www.niss.gov.ua.
13. *Храмкин А.А.* Противодействие коррупции в госзакупках. — 2-е изд., доп. — М.: Юриспруденция, 2011. — 152 с.
14. Шахрайство на фінансовому ринку: Практичний посібник з протидії / За ред. В. Фещенка. — К.: УАФР, 2011. — 424 с.
15. *Alatas, S.H.* (1986). The Problem of Corruption, Singapore: Times Books International. 153 p.
16. *Aven, T.* (2011). On Some Recent Definitions and Analysis Frameworks for Risk, Vulnerability, and Resilience. *Risk Analysis*, 31(4): 515–522.
17. *Cartier-Bresson, J.* (1993). Elements analyse pour une economic de la corruption. *Rev. tiers — monde*, 131: 581–609.
18. Corruption Prevention in Public Administration in the Countries of the Baltic Sea Region. Presented at the 7th Baltic Sea States Summit in Riga. CBSS Working Group on Democratic Institutions Latvian Presidency 2007/2008 Centre for Public Policy PROVIDUS. Riga, 2008. 63 p.
19. Guidelines for Integrity Projects. Guide to a Preventive Self-examination of Vulnerabilities within the Public Sector. Part 1/Ministry of Interior and Kingdom Relations. Amsterdam, 2003. 89 p.
20. *Holton, G.A.* (2004). Defining Risk. A paper exploring the foundations of risk. *Financial Analysts Journal*, 60(6): 19–25.
21. ISO Guide 73:2009 Risk management — Vocabulary // www.iso.org.
22. Transparency International — The Global Anti-Corruption Coalition // www.transparency.org.
23. USAID Anticorruption Strategy. Washington, D.C., 2004 // USAID // pdf.usaid.gov.

Стаття надійшла до редакції 21.05.2015.